

3490

POZSONY

ÉS

A HARMADIK EGYETEM.

IRTA :

D^r. PÁVAY VAJNA GÁBOR.

A POZSONYI M. KIR. ORSZÁGOS KÓRILÁZ FŐORVOSA stb. stb.

Ára 30 kr.

POZSONY, 1884.

STAMPFEL KÁROLY BIZOMÁNYA

kir. udvari és kir. akad. könyvkereskedő.

A nagyméltóságú vallás- és közoktatási magyar királyi Miniszteriumnak 1874. évi május hó 19-ik napján 12917. szám alatt kelt rendeletével a királyi jogakadémiák — az 1874—75 tanévtől kezdve — négy évi tanfolyammal ellátott jog- és államtudományi karokká alakították át.

Ő császári és apostoli királyi Főlségének 1875. évi január hó 6-án és 27-én kelt legfelsőbb elhatározásaival pedig — az 1875—76 tanévtől kezdve — a pozsonyi királyi akadémián külön bölcsészeti tanfolyam állíttatott föl és rendszeresített oly módon, hogy mindazok, kik az említett tanfolyammal összekötött szorosán vett bölcsészeti tantárgyakat a szabályszerűen megkívántató idő alatt rendes tanulói minőségben s az egyetemi bölcsészeti hallgatókra nézve fennálló szabályzat által megállapított óraszámban hallgatják, az egyetemi pályavégzett bölcsészeti hallgatók számára biztosított jogokat élvezik s az illető szigorlatokhoz bocsáttatnak. (1875. évi január hó 13-án 932. szám, február hó 6-án 2745. szám és július hó 18-án 9207. szám alatt kelt közoktatási miniszteri rendeletek.)

Azoknak pedig, kik a középiskolai tanári képzést is elnyerni óhajtják, az 1883: XXX. t.-c. intézkedései, s a nagyméltóságú vallás- és közoktatási magyar királyi Miniszteriumnak 1883. évi augusztus hó 10-én 19598. szám alatt kelt rendelete értelmében azon szakmáknál, melyekre ezen tanfolyamnál tanszékek rendszeresítve vannak, nevezetesen a magyar- a classikai- és a német nyelvészetnél s a történelemnél, az itt eltöltött évek a középiskolai tanári vizsgálatnál teljesen beszámíttatnak. És amennyiben végre a jelen tanévtől kezdve, a nevelés- és oktatástanra és ezek történelmére vonatkozó előadások tartása is elrendeltetett, e tanárjelöltek a középiskolai tanárvizsgálathoz megkívántató paedagogiai tanulmányozást is végezhetik e tanfolyamon.

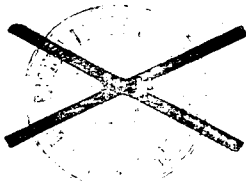
NAGYMÉLTÓSÁGÚ

TRÉFORT ÁGOSTON

VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI M. KIR. MINISZTER URNAK
stb. stb. stb.

KIVÁLÓ FIGYELMÉBE

AJÁNLVA.

*Nagyméltóságú Vallás- és Közoktatásügyi
magy. kir. Miniszter úr!*

*Hódoló tisztelettel ajánlom Nagyméltóságod magas
figyelmébe a jelen füzetet, melyben megkísérlettem ama
tényezők és eszközök megjelölését, melyek segítségével az
új egyetem fölállítható.*

*Bebizonyítani törekedtem továbbá azt is, hogy a
mostani viszonyok között Pozsony az egyetlen város a
hol az új egyetem székhelye lehet.*

*A nemzettől függ most már, vajjon minden el-
fogultságtól menten s tárgyilagos okokra támaszkodva,
megszavazza-e Pozsonynak a főiskolát? annak a város-
nak, mely történelmi múltjánál és jelentőségénél fogva
mélto jogcímzet tart arra, mely város erkölcsi és szellemi
felsőbbség tekintetében is megérdemli azt.*

*A magyar nemzeti politikának sarkalatos elve, hogy
az egész országot hassuk át magyar nemzeti szellemmel.*

Vajjon Pozsony, mely az állami testnek oly jelentős része, nem várhatja-e el méltán a nemzettől, hogy rá-
süsse nemzeti egyéniségének bélyegét, hogy itt a határ-
szélen öntudatos politikát űzve, egy nagy szabású fő-
iskola keletkezzék, mely a Lajtán túlról magyar földre
lépőnek azonnal hirdesse, hogy **a föld, melyen
megállott, magyar.**

A Nagyméltóságú Vallás- és közoktatásügyi m. kir.
Miniszter úrnak

alázatos szolgája
a szerző.

Pozsonyban, 1884. február havában.

I.

A *harmadik egyetem* felállításának eszméje ma már annyira meg van érve, hogy ez eszme, mint a nemzet akaratának megtestesülése és a magyar nemzeti kulturának egy újabb s kiváló tényezője, csak időkérdés, hogy mikor hagyja el a képviselőházat.

Ha a képviselőház a *harmadik egyetem* felállítását törvényhozás útján is biztosította: úgy ez által magának Magyarország történetében ércnél maradandóbb emléket emelt.

Midőn a *harmadik egyetem* kérdése szőnyegen forog, semmi sem természetesebb, minthogy azon városok, melyek a felállítandó *harmadik egyetem* székhelyéért versenyeznek, mindent el fognak követni, különösen a sajtó útján, felhozva minden előnyt, hogy maguk részére megnyerjék a képviselőház többségét.

A *harmadik egyetem* kérdésével foglalkozva magam elé a következő 3 kérdést tűztem ki :

a) okvetetlenül szükséges-e Magyarországon egy *harmadik teljes egyetem* felállítása?

b) hol legyen a felállítandó *harmadik egyetem* székhelye és végre

c) mit kell tenni *Pozsonynak*, hogy egyetemi székvárossá lehessen?

A tudományosság és nemzeti művelődés Magyarországon, melynek — Horvátországot nem számítva — 14 millió lakója van, sürgetősen követelik, egy *harmadik egyetemnek* mentül előbb való felállítását.

Tény, hogy Magyarország éppen földrajzi fekvésénél fogva van azon kényszerhelyzetben, hogy saját nemzeti létének, önállóságának fennmaradása és megtartása szempontjából, a *hatalom, vagyonosodás* és főleg a *közművelődés* minden terén versenyre keljen a szomszédos népekkel. E verseny, hogy úgy mondjam, létért való küzdelem pedig annál nehezebb, minthogy a művelt és gazdag külföld már régebben és mindenben megelőzött bennünket, kiknek nem csak haladnunk, de őket utólérnünk is kell. E nemzeti nagy versenyre pedig egyedül a művelődés teremti meg a képes egyéneket. Mennél általánosabb és különösen mennél tartósabb valamely nemzetnél a műveltség és mennél fejlettebbek az egyes tudományszakok : annál biztosabb egy ily nemzetnek létjoga és életképessége.

Magyarországra nézve a tudományok művelése és tovább fejlesztése, nem különben a magasabb fokú

műveltség terjesztése és maradandóvá tétele nemcsak rendkívül fontos, hanem a nemzeti önállóság fennmaradása szempontjából, hogy úgy mondjam, *életkérdés*.

Magyarország Európa közepébe mintegy beékelve oly nemzetektől van környezve, kik számra jóval meghaladják e szép országnak nyelvre és nemzetiségre oly különböző lakosait. Ilyen viszonyok között aztán a mennél magasabbra fejlesztett nemzeti műveltség azon leghatalmasabb tényező, mely által egyfelől úgy a nemzeti önállóság, mint a szomszédos népek rokonszenve biztosítva és megnyerve van.

A tudomány és műveltség terjesztésére és tovább fejlesztésére legalkalmasabb az *egyetem*. Az egyetem körébe összpontosúlnak az egyes tudományágak legjelesebb művelői és fejlesztői, továbbá éppen az egyetem — mely a közművelődés szempontjából az ország első culturintézménye — van birtokában mind azon eszközöknek és tényezőknek, melyek a tudományok művelésére alkalmasak és szükségesek. Magyarországnak egyetemekre — tehát nem csak egy *harmadikára*, hanem többre is — kiválóan szüksége van, mert a tudományosságot és műveltséget magunknak kell itthon megteremteni, ápolni és tovább fejleszteni, hiszen nekünk nincsenek rokonyelvű testvéreink, a honnan a tudományt készen *átvehetnők*, idegen tudományos erőket pedig már csak nemzeti szempontból sem szabad dédelgetni, a tudomány sem mindig cosmopolitanus jellegű, annak is megvan a maga nemzeti iránya, sőt különösen kell, hogy meg is legyen éppen a mi viszonyaink közepette.

Magyarországban egy új egyetem felállítását sürgősen megkövetelik :

a) a kir. jogakadémiák s a hasonló intézetű főiskolák tarthatatlansága.

b) a budapesti egyetem túltömöttsége, daczára a parallel tanszékeknek. Hogy ezen túltömöttség a sikeres tanításnak és előhaladásnak mily hátrányára van, úgyhiszem, bizonyítgatni nagyon is felesleges ;

c) hogy legyen Magyarországon tér, hol a már kiképzett szakférfiak állást nyerve, tudományukat tovább művelhessék és fejleszthessék. Hány jeles fiatal tudós züllik el, nem találva e hazában tudományos műveltségének megfelelő állást és tért? Vagy néha alkalom adtán kénytelen külföldön tanszéket foglalni s a magyar állam polgári kötelékéből kilépni s mi ennek az oka?

Az t. i., hogy Magyarországon a két egyetemen kívül alig van hely, hol a képzett jeles szak-erők ismereteiket érvényesíthetnék. Egy régibb jeles tanár pedig nem hiszem, hogy kedvet érezne élte delén elhagyni a földet csupán azért, hogy egy fiatalabb egyénnek helyet adjon. Más felől elszomorító tény az is, hogy még Magyarország legnagyobb vidéki városaiban sem találhatja meg az ott működő jeles szakember a szükséges szellemi és társadalmi tényezőket, mivel a mindenféle törpe mellékes viszonyok minden percben újabb és újabb akadályokat gördítenek még a legnemesebb törekvések elébe is, nem is említve, hogy hiányoznak mindazon eszközök, melyek a tudomány tovább terjesztésére szük-

ségesek : mint a könyvtárak, szellemi érintkezés, eszmecserék stb. szóval azon intellectuális légkör, melyből az ifjú törekvő tudós táplálékot nyerhet és ambícióját növelheti, de végre

d) különösen szükséges első sorban úgy nemzeti-ségi, mint nemzetgazdasági szempontokból is. Évenként jelenleg is 6—700 orvostanuló — nem is számítva a más karok hallgatóit — özönlik a bécsi egyetemre. Most ha feltesszük, hogy ezek mindenike fejenként egy iskolai éven át, átlagosan számítva csak 500 frtot költ is, már közel 400.000 frtra rúg azon összeg, mely Magyarországból idegen érdekeket támogatni kívándorol, de ez még hagyján! Sokkal komolyabb oldala a dolognak azon szomorú tény, hogy e tanulók legnagyobb része hazáján kívül az egyetemi évek alatt oly szellemet és műveltséget szív magába, melynél fogva ő és vele az orvosi rend igen nagy része elidegenedik hazájától.

Az orvosok egy nagy része még mai napig is Bécsben tanulva, már korán megszokja ignorálni *Magyarország* általa alig, vagy csak *nagyon is felületesen* ismert culturintézményeit. Minden iránt közömbös és mindent kicsinyel, *mi magyar*, mindenért Bécsbe fut és azt tartja csalhatatlannak. Pedig elfogulatlanul mondhatom — beutazva a külföld jelesebb egyetemeit — *hogy a budapesti egyetem orvosi karán* a tanítási rendszer oly jó és eredményes, mint, mondhatni, sehol, e mellett a budapesti egyetem orvosi kara jelenleg úgy van felszerelve és minden irányú dolgozó intézetekkel ellátva, hogy e tekin-

tetben is kiállja a versenyt *Európának bármelyik híres egyetemével.*

Az elismerés babéra méltán megilleti ezért *Tréfort* miniszter urat s az ország hálóját *Markusovszky.*

Mindenek felett tehát égető szükség, hogy ezeket a külföldre tóduló s onnan idegen szellemmel és műveltséggel hazájokba visszatérő egyéneket, egy új és minden tekintetben kitünőleg felszerelt és a legjobb tanerőkkel ellátott egyetem alapítása által vizsgálódítsuk *a magyar nemzeti műveltség és tudományosság előnyére és támogatására.*

Mennél több egyetem van valamely országban, annál nagyobb a verseny és az előre törekvés s annál jelesebb és jelesebb szakférfiak képződnek. Régi igazság, hogy verseny nélkül nincs haladás. A megállapodás egyértelmű a hanyatlással.

Hollandiának 4 millió lakos mellett *három teljes egyeteme*, Belgiumnak 5 millió lakos mellett *négy teljes egyeteme*, sőt a kis Svájcznak is *négy egyeteme* van és Magyarországnak, dacára 14 millió lakosának — horrendum dictu — csak *kettő*, és még mindig találkoznak olyanok, kik e kettőt is sokalják. Magyarország pedig ha azt akarja, hogy a területén levő kisebb idegen nyelvű nemzetek nemcsak *nyelven*, hanem testben-lélekben is beolvadjanak a nemzet testébe, szóval, hogy valóban *magyarokká* legyenek: úgy a meglevő két egyetemen kívül nem *egy*, hanem 3—4 egyetemre van okvetetlen szüksége.

Ezen állításom, jól tudom, hogy első pillanatra sokak előtt nevetségesnek tűnik fel, de megcáfolha-

tatlan tények igazolják azt, hogy Magyarország az utolsó 10 év alatt valóban sok jeles szakférfiúval gyarapodott. S így alapjában nagyon is meg van ingatva némelyek azon ellenvetése, hogy az esetleg felállítandó *harmadik egyetem* a szükséges tanerővel alig lenne ellátható, egyébiránt ezt csak olyan egyének állíthatják, kik nem ismerik hazánk kulturális viszonyainak az utolsó évek alatt beállott óriási fejlődését. Míg ugyanis 10—15 évvel ezelőtt voltak tudományszakok, melyek betöltésénél lámpára volt szükség, hogy megtalálhassuk az illető szakférfiakat, addig ma már bátran állíthatjuk, hogy nincs tudományszak, melynek legalább néhány kitünő s avatott művelője nem volna.

Németországnak 22 egyeteme van, s ebben rejlik éppen nagy hatalma.

A fentebbiekben, az első kérdésre, hogy t. i. Magyarországnak van-e szükség egy *harmadik egyetemre*, megfeleltem. Arra azonban, hogy az új egyetem teljes legyen-e, vagyis hogy az mind a 4 kart — u. m. hittani, jogi, orvosi és bölcsészeti karokat — egyesítse-e magában? — még meg nem feleltem. E kérdést azért vettem fel, mivel még mai napig is találkoznak olyan egyének, kik egy *csonka* egyetemről álmodoznak.

Én részemről *csonka egyetemet* különösen az orvosi és természettudományok művelése nélkül képzelni nem tudok.

II.

Csonka egyeteméről levén szó, megemlítem, hogy Francia- és Angolországban, de meg Olaszországban is vannak olyan egyetemek, melyeken orvosi kar nincs. Egyedül Németország azon állam, melynek minden egyetemén van orvosi és természet-tudományi kar. Meg is látszik az állami élet minden terén nagy hatalma. Sajnos, hogy Magyarországon mai napig is találkoztak egyének, kik részint a sajtó útján, részint pedig magában a képviselőház közoktatási bizottságának albizottságában, kellő módon épenséggel nem okadatolható azon nézetet vallották, hogy a Magyarországon felállítandó *harmadik egyetemen* nem okvetetlenül szükséges, hogy orvosi kar is legyen.

Részemről ezen állítást nem tartom helyesnek, hiszen a természet- és orvostudományokat magasabb szempontokból nem művelni és a *harmadik egyetemet* e karok nélkül felállítani annyi volna, mint a tör-

vényhozásnak a korunkat forrongásba tartó természet-sz orvostudományi felfedezéseket és a társadalmi életre messze kiható vívmányokat teljesen ignorálni. Szerencse, hogy a képviselőház közoktatási albizottsága a kor kivánalmainak magas színvonalára emelkedve, ki is mondotta: „hogy az ország általános kulturális érdekei tekintetéből is szükséges egy *harmadik egyetem* létesítése, mely jog és állam tudományi, bölcsészeti, természettudományi és orvostani karokból szervezendő.“

Nem szorul ugyanis bizonyítgatásra, hogy a hittani, jogi és államtudományi, továbbá a bölcsészeti karok felállítása a természet- és orvostudományi szakok költségeivel szemben alig kerül nagyobb összegbe, mivel az előbb említett tudomány-szakok előadására csak alkalmas szakférfiak — azok pedig hála az Égnek vannak elegenden — megfelelő tantermek és helyiségek szükségesek.

Az orvosi és természettudományokat azonban nem lehet csak úgy „ex cathedra“ tanítani és továbbfejleszteni, minthogy e tudományszakoknál elengedhetetlenül szükséges, hogy a hallgatók a tudományos vizsgáldás minden módszerébe alaposan és gyakorlatilag is be legyenek vezetve, hogy pedig ezt eredményesen lehessen megtenni, e célra gazdagon felszerelt *vegytani, élettani, kórtani, közegészségtani, ásványtani* stb. intézetek és *dolgozó helyiségek* — laboratórium — továbbá *könyvtárak*, és mindenféle *gyűjtemények* s végre a gyakorlati orvostudomány elsajátítása szempontjából „*nagyszámú beteg és hulla anyaggal*“ bíró kórházak a jelentős fontos tényezők.

Igaz, hogy a csak most felsorolt s az egyetemi czélok és orvosi tanítás sikeres elérésére okvetetlenül szükséges tényezők és közművelődési eszközök megteremtése és fenntartása roppant költségbe kerül — valószínűleg többbe mint a 3 karé együtt véve — ezen költség megközelítőleg sem áll arányban azon kiszámíthatatlan jótékony befolyással, melyet az orvos-természettudományok alapos művelése által országunk felvirágzását és a lakosok jóllétét illetőleg elérhetünk.

Az orvos és természettudományi karnál a csak imént említett szükségleteken és a rendes tanárokon kívül, még nagy segédszemélyzet, mint: tanársegédek, gyakornokok, gépészek, továbbá kellő mennyiségű beteg és hulla anyag kívánatosak.

A nagy számú, de egyszersmind változatos beteg- és hullaanyagot, — melyek nélkül, különösen a gyakorlati orvostudományokat, elsajátítani lehetetlen, — Magyarország vajmi kevés vidéki városában található fel. A legtöbb vidéki város lakosságának közszelleme ugyanis még nincs annyira megérve, hogy az egyetemi orvosi tanításhoz szükséges betegségi alakok tanulmányozását jó szántából előmozdítsa, s egyúttal, hogy különösen a boncztani tanulmányokhoz megkívántató hullaanyag felhasználásától ne idegenkedjék, s mi több, hogy attól vissza ne riadjon.

Tény ugyanis, hogy a vidéki lakosság jelentékeny része a kórházak iránt sajátos, megmagyarázhatatlan ellenszenvvel viselkedik. Kórházi anyag nélkül pedig a gyakorlati orvostudományokat elsajátítani

merőben lehetetlenség. Alföldi ember levén, igen sokszor hallottam, hogy ha az egyik egyszerű polgár, a másíknak valami különös rosztat akart kívánni, azt szokta mondani: „engedje meg a jóságos úristen, hogy a kórházban pusztúlj el.“

Ilyen általánosan elterjedt balfogalmak és a népnél már századok óta mélyen gyökeret vert ferde irányú gondolkozásmód mellett biztosan állíthatom, hogy az alföldi kórházak ez idő szerínt az egyetem tudományos létalapját és különösen a gyakorlati orvosi tanításra szükséges beteg- és hullaanyagot nem nyújthatván: a *harmadik egyetemnek az alföldön való felállítása csak a rokonérzés kifolyása lehet, de nem a tárgyilagossáé.*

Ebben rejlik aztán kulcsa annak, hogy miért tódúl a magyar ifjúságnak nagyon is számbavehető contigense, különösen a természet- és orvostudományok hallgatása végett, Budapestre vagy Bécsbe. *Kolozsvár* leginkább Erdélyország ifjait összpontosítja tantermeiben, de Kolozsvárott is érezhető a betegek csekély száma és különösen a hullák hiánya, minek következtében a tanulás és előhaladás megközelítőleg sem lehet oly eredményes, mint a gazdagabb anyaggal rendelkező egyetemeken. Az orvostudomány tanításánál pedig különösen az anyag mennyisége és változatossága a fő. Mennél többet lát a tanuló, annál inkább szélesbedik látó köre, s annál többet sajátít el azon gyakorlati ismeretekből, melyek az emberiség szenvedéseinek enyhítésére szükségesek.

Ki merem tehát nyíltan és lelkiismeretesen mon-

dani, *hogy ha az újonnan felállítandó egyetem orvosi kara a tanításra szükséges bő klinikai- és hullaanyaggal nem fog bírni, akkor meg fog bukni, vagyis jobban mondva, nem fog boldogulni, bárhol legyen is annak székhelye, a tantermek csak úgy kongani fognak az ürességtől, s a czélt aztán hogy a budapesti egyetem túltömöttségén — melyet a demonstratív szakoknál elvitatni nem lehet, dacára a felállított parallel tan-székeknek — segítve legyen, épen nem fogjuk elérni.*

Az ország kormánya s az illetékes szakkörök nem hagyhatják figyelmen kívül e fontos körülményeket. Nem holt betűkkel igazolom állításomat, hanem saját közvetlen tapasztalataim alapján. Legyen szabad ugyanis szerénytelenség nélkül megjegyezmem, hogy orvosi tanulmányaimat Budapesten végezve s aztán az egyetem kebelében a *Korányi* Frigyes tanár vezetése alatt álló klinikában 7 évig részint mint klinikai gyakornok, részint mint klinikai elsőtanársegéd működtem, s ezen hosszú idő alatt bő alkalmam volt úgy elméletileg mint gyakorlatilag megismerkedni mindazon módszerekkel és szükséges kellékekkel, melyek az orvosi és természettudományok tanítására, azok alapos művelésére és tovább fejlesztésére a hallgatóknak elengedhetetlenül szükségesek. Tanársegédi éveim kitöltése után meglátogattam a külföld hiresebb egyetemeit azért, hogy tapasztalatot szerevezve, még inkább meg tudjam becsülni Hazánk fővárosának kitünő egyetemét, s e mellett, hogy egybehasonlítást tehessek a különböző tanítási rendszerek és az általok elért eredmények felett.

Igy tehát szerénytelenség nélkül ismétlem, teljes tudatában vagyok annak, hogy orvosi tekintetben mik szükségesek arra, hogy a *harmadik egyetem* ne csak felállíttassék, hanem hogy *az* virágozzék is, s hogy továbbá általa azon másik nem kevésbé fontos czél is eléressék, hogy Magyarország ifjainak egy nagy része ne vándoroljon Bécsbe vagy máshová.

A mindenféle életviszonyok és társadalmi állapotok rendkívül gazdag változatossága szükséges arra, hogy elegendő kóros anyagot nyújtson az új egyetem orvosi kara számára. Sok oldalú gyári és ipari foglalkozás, élénk kereskedés, folyóvíz, mezőgazdaság, erdő, hegység, síkság, társadalmi és általános műveltség stb. azon nélkülözhetetlen feltételek, melyek a beteganyag bő és változatos forgalmára okvetetlenül szükségesek.

Ezek előrebocsátása után már most csak az a kérdés, hogy van-e Magyarországbán, Budapestet kivéve, olyan második központ, mely különösen orvostanulmányi tekintetben a fentebb elsorolt követelményeket magában egyesíthetné?

A *harmadik egyetem* székhelyéért Magyarországbán két nagyobb, komolyan számbavehető város versenyez, u. m. *Pozsony* és *Szeged*. A székhely megállapítása végett két igen jeles röpirat fekszik előttem, egyik a *dr. Pisztorý Mór*, pozsonyi jogakadémiai tanáré, a másik pedig *Vass Pál*, Szeged városa főjegyzőjéé. Mind kettő nagy vonásokban, kitünő elmeállé, szép nyelvezettel, s elég nyomatékos érvekkel igyekeznek „pro domo“ bebizonyítani az egyetem székhelyére

való jogosúltságot. Azouban mindkét röpiratból hiányzik különösen azon tényezők kiemelése és felsorolása, melyek az orvostudományi kar felállításában, és így közvetve a *harmadik egyetem* felvirágzásában mondhatni a legjelentékenyebb szerepet játszsák.

Jelenleg tehát az a czélom, hogy a *harmadik egyetem* székhelyének kérdését főleg *orvosi oldalról* világítsam meg és hogy e tekintetben oly meggyőző erejű, jelentős tényezőket soroljak fel, melyek úgy a magas kormány, mint a képviselőház előtt tárgyilagos adat gyanánt szolgáljanak.

III.

Lássuk már most a *harmadik egyetemért* vetélkedő két várost, különösen pedig vegyük szemügyre azon fontos körülményt, vajjon a szükséges természeti előnyök, földrajzi fekvés, művelődési és pénzügyi viszonyok szempontjából, melyiknek van elsőbbsége a tudomány és a nemzeti művelődés tekintetében s hogy továbbá a két város melyike bírja a *tudományos fölvirágzás alapfeltételeit?*

Az Alföld derék Metropolisisa főleg a magyar faji uralom megizmosodásának szempontjából ohajtja tudvalevőleg az egyetemet. Részünkről nagyon is kívánatosnak tartjuk, hogy *Szeged idővel szintén egyetemi várossá váljék*, mert az országnak, illetőleg a magas kormányának erkölcsi kötelessége, hogy a tulajdonképeni specificus magyar faj — mely fájdalom a magasabb műveltség dolgában ott nagyon is el van hanyagolva — szintén részüljön az állam részéről a cultura és a felsőbb szellemi kiképzés áldásában.

De ha a Phönixként hamvaiból föléledt derék alföldi város *most* rohamosan kívánja, hogy falai között a főiskolának egy új csarnoka nyílják meg, akkor kénytelenek vagyunk kimondani, hogy *Szeged* mostani körülményeinél, nem különben műveltségi viszonyainál fogva — *az egyetemi oktatásra okvetetlenül szükséges kulturtényezők hiányában*, még nem vindicálhatja magának s nem erőszakolhatja ki a nemzeti közvéleményre való s jogosnak látszó hivatkozásával a *harmadik egyetemet*.

Pozsony előnyös földrajzi fekvése, culturtényezőinek nagy mennyisége, lakosainak a humanismus iránt kifejlett élénk érzéke, a tudományosság, művelődés és művészet minden ágában tanusított meleg érdeklődése, továbbá a társadalmi élet és érintkezés simasága, egyaránt kellő biztosítékot nyujtanak arra nézve, hogy a város értelmiségében megvannak azon alapfeltételek, melyeket egy tudományos főiskola székhelyétől a nemzet nemcsak méltán, de jogosan is elvárhat, sőt megkövetelhet. *Szegednek* középiskoláin kívül alig van számbavehető közművelődési intézete, magasabb szellemi táplalékot csak nagyon is szórványosan nyújthat, tudományos és népszerű felolvasások hiányában a szellemi élet és eszmecsere vajmi kis körre terjed, lakosainak sajátos társadalmi élete kevésbé képes az ifjúságban a művelt izlést fejleszteni és a társadalmi simaságot megadni, szóval a modern polgárosodást előmozdítani.

A pozsonyi egyetem magvát *Tréfort Ágoston* m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter ezelőtt

6 évvel hintette el *gróf Eszterházy István* pozsony-megyei főispánhoz intézett nyílt levelében, melyben a hazai cultura emeléseért oly nemesen gondolkozó miniszter határozottan kinyilatkoztatta, hogy *nemzeti képzést* kíván nyújtani az ország éjszaknyugoti ifjúságának, egyszersmind alkalmat adni, hogy az ifjuság *benn a hazában* szerezhesse meg *legmagasabb tudományos képzettségét* s így a Felvidék ifjúságát a hazához kötven, azt a hazának kívánja megtartani.

A miniszternek határozott célja teljes tudományegyetemet szervezni. E nemes szándékában hathatósan támogatta őt *Pozsony* sz. kir. városa s maga a megye, sőt *Ő Felsége a király* is kimondotta, hogy egy harmadik, *esetleg Pozsony szab. kir. városában* felállítandó tudományegyetem létesítése ügyében, a közoktatásügyi miniszter a minisztertanácssal egyetértőleg tegye meg a kellő intézkedéseket.

Hogy *pénzügyi tekintetben* is mennyire meglesz könnyítve a miniszter inteniójának megvalósítása, arról az általam tüzetesen felsorolandó culturintézetek — melyek az esetleg *Pozsonyban felállítandó harmadik egyetem* alapját nagyon is jogosan képezhetik — az elfogulatlan szives olvasót könnyen és alaposan meg fogják győzni.

Pozsonynak ugyanis van kir. jogakadémiája s 1875—1876-tól kezdve külön bölcsészeti tanfolyama is, melyen újabb 1883. aug. 10-kén 19.598. szám alatt kelt magas miniszteri rendelet értelmében a Pozsonyban töltött évek a középiskolai tanári vizs-

gálatnál teljesen beszámíttatnak, nem is említve azon tényt, hogy a *pozsonyi bölcsészeti tanfolyamot* végzett hallgatók az illető szigorlatokhoz bocsáttatnak.

Ezen legújabbán kelt miniszteri rendelet, a mely a *pozsonyi bölcsészeti tanfolyam* felvirágzására igen fontos, egész terjedelmében a címlap hátulsó oldalán olvasható.

A bölcsészeti tanfolyamra csak annak megnyitakor mindjárt, szép számú hallgatóság jelentkezett, mi több, néhány lelkesebb piaristatanár *Pozsony-Szentgyörgyből* is be jött az akadémiai előadások hallgatására. Midőn azonban néhány pályavégzett bölcsészethallgató a budapesti egyetemre ment s ott a pozsonyi bölcsészeti tanfolyamon töltött éveiket megnyirbálták, csakhamar elpárolgott a hallgatóság, s csak azok maradtak itt, kik korlátolt anyagi viszonyaiknál fogva egyedül *Pozsonyra* voltak utalva.

Igy tehát nem csoda, hogy a fiatal intézet majdnem megbukott. Szerencsére észrevette a ferde intézkedést maga a hazai művelődés terén oly nagy érdemeket szerzett miniszter s kiadta — habár ezúttal későn — fönn idézett rendeletét, melyről csak annyit jegyzünk meg egész tisztelettel, hogy ha az évekkel ezelőtt érkezik, *úgy Pozsonynak ma már két virágzó fakultása van.*

Nem esünk azonban kétségbe, mert a *Miniszter úr* nemcsak hogy nem szünteti meg a bölcsészeti tanfolyamot, hanem — mint örömmel értesülünk — a még hiányzó tanszékeket is be fogja tölteni s a pozsonyi tanerőkből is ki fog nevezni egy párt a

budapesti tanárvizsgáló bizottság tagjaivá. Így aztán a jövő év szép auspiciumok között fog megkezdődni, amit jelentékenyen fokoz a pozsonyi polgárok áldozatkészsége is, ami abban áll, hogy *Molec Dánielnek*, a „*Pressburger Zeitung*“ szerkesztőjének lelkes indítványára a jövő tanévtől kezdve 20—25 bölcsészethallgató az egész tanfolyamon át *ingyenellátást* kap. Azonkívül bizton várható a *pozsonyi első takarékpénztár* országszerte ismert nagylelkűségétől is néhány ösztöndíj alapítása.

A kultuszminiszter úr nemes szándékát igen jól fogta föl az irgalmasrend hazafias szellemű derék tartományi főnöke, *Fűzy Szaniszló*, ki mint hitelesen irhatom, elrendelte, hogy a jövő tanévtől kezdve, a Pozsonyban lakó irgalmasrendű növendékek kötelesek a *magyar nyelvészeti és classicaphilologiai* előadásokat hallgatni, mint *rendkívüli* hallgatók. A szép példát követhetné az elemi iskolák tanítói kara is, melynek bizony nem ártana, ha bölcsészeti, nyelvészeti s történeti előadásokra beiratkoznék.

A fennevezett kir. jogakadémia folyó évi május havában ünnepli főnnállásának 100 éves fordulóját. E történelmi és műveltségi adatokban oly gazdag s a budapesti egyetem után mindenkor leglátogatottabb főiskola már múltjánál fogva is termékeny csiráját képezi a harmadik egyetemnek. Ehhez jelentékenyen hozzájárulnak a pozsonyi kulturintézetek is: mint legelső sorban az *országos kórház* és a megnyitáshoz közel álló újonnan épült nagyszerű *szülészeti intézet*, az ágost. hitv. *evang. akadémia*, s közvetve számtalan közművelődési tényező, mint a kir. *főgymnasium*, az

állami nő-*praeparandia*, az állami felsőbb leányiskola, a kereskedelmi- és vőczellér-képző intézet, a gyermek-kórház stb. mind meg annyi fontos elem, melyeknek létele egy egyetemi városnak bizonynyal nagyon is jelentős tényezőit képezik. —

Most jutottam csak el azon fontos kérdés tárgyalásához, hogy vajjon a felsorolt jelentős kultur-tényezők mellett a *pozsonyi m. kir. országos kórház* képezhetné-e egy esetleg *Pozsonyban* felállítandó *harmadik és orvosi karral ellátott egyetem alapját?*

IV.

A pozsonyi m. kir. országos kórház belső berendezésére, czélszerűségére és tisztaságára nézve, nemkülömben impozáns külsejénél s azon kényelemnél fogva, melylyel benne a betegek elhelyezhetők, valódi *mintaintézetnek* tekinthető, melyhez hasonló az osztrák-magyar monarchia területén *még mai napig is alig található.*

Ezen intézet el van látva czélszerű fűtő, szellőztető, vízvezető és fertőztelenítő készülletekkel, tágas fürdőszobákkal, gőzfürdővel és gázvilágítással, továbbá téres kertekkel s egy orgonával diszített szép kápolnával. Van czélszerű bonczterme, melyhez hozzá vannak csatolva a szükséges mellékhelyiségek és a halottak beszentelésére rendelt kápolna.

Van továbbá egy általam szövettani és más vizsgálatokra berendezett dolgozó szobája, a szükséges górcsőekkel és más a betegek tüzetes vizsgálatára megkívántató eszközökkel és villanygépekkel stb. Ezen

intézetnek van végre jégverme s egy minden tekintetben a célnak megfelelő *csatornahálózata* és gőzmosó konyhája. Az egész kórház és minden mellékhelyiséget összekötő csatornahálózat és *gőzmosó konyha* költségeit, a m. kir. belügyminiszterium ez évre már folyóvá tette.

Az 1863-ik évben 250 ágygyal megnyitott kórházat 1867-ben a m. kir. kormány szerelte fel teljesen és rendezte be 382 ágyra. Az ágyak mennyisége égető szükség esetén 400-ra is felemelhető. Az ápoló személyzet által elfoglalt ágyak és szobák e számba nincsenek felvéve.

A pozsonyi országos kórháznak *egyik főelőnye* éppen abban rejlik, hogy az orvostudomány fontosabb szakai szerint *VI. fő osztályt* foglal magában u. m:

belgyógyászati,

elmekórtani,

sebészeti,

bőr- és bujakórtani,

szemészeti és

szülészeti osztályokat.

Az öt osztály mindenike ismét két alosztályra van felosztva, t. i. *férfi-* és *nő-osztályra*. Az alosztályok mindenkéhez egy-egy főlépcső vezet. A *szülészeti* osztály jelenleg mint a m. kir. bábaképző intézet a kórház clausurájában van elhelyezve. Megjegyzendő, hogy a sebészeti osztály még a *fegyenczek* osztályát is magában foglalja.

Az ágyak az egyes osztályok között következőleg vannak felosztva u. m. :

a belgyógyászat	100
az elmekórtan	70
a sebészet	84
a bőr és bujakórtan	80
a szemészet	30
a szülészet	20 ágygyal rendelkezik.

Ezen kívül vannak még külön szobák a fertőző és magán betegek számára. A kórház, a kor követelményeinek minden tekintetben megfelelő tágas és magas kórtermein, nemkülömben a hivatalos helyiségeken és az ápoló személyzet lakásán kívül még magában foglalja az *igazgatói, gondnoki, ellenőri, másod-orvosi* és *írnöki* lakásokat is. Ezeknek egy része az orvosi kar beköltözése esetén tanári dolgozó helyiségekké és tanársegédi lakásokká könnyen átalakíthatók, kivéve az igazgató lakását.

A kórház clausurájában elhelyezett m. kir. bábaképző intézet ez év folytán ki fog költözni a már fentebb említett s a megnyitáshoz közel álló szülészeti intézetbe, s az így nyert helyiségek aztán azonnal át lesznek alakíthatók egy kizárólagosan a fertőző betegek felvételére szükséges osztályllyá.

Alig másfél év óta működöm e kórházban mint a *belgyógyászati* és *elmekórtani* osztályok s egyszersmind a *bonczolások* vezetésével megbizott főorvos, s e rövid időnek daczára mégis igaz lelkiismerettel állíthatom, hogy e kórház — akár a betegek forgalmát, akár pedig a hullaanyagot tekintjük, — a betegségek olyan változatos és gazdag tárházát nyújtja, melyet Magyarországon, *Budapest* kivételével *egy város sem*.

És épen ezen nyomatékos oknál fogva a *pozsonyi magy. kir. országos kórház*, a gyakorlati orvostudományok tanítására, Magyarországon, Budapest után az *egyetlen és minden tekintetben alkalmas hely*.

Sőt mi több, ha az orvosi klinikák ezen országos kórházban lesznek elhelyezve — a mi másképpen alig is képzelhető — a tanuló a gyakorlati élet szükségleteinek megfelelőleg *sokkal több esetet* észlelhet mint talán Budapesten, hol a klinikák — a II-ik sebészi klinika kivételével — nem a nagyforgalmú és 900—1000 ágyra berendezett Szt.-Rókus közkórházban vannak elhelyezve, hanem külön épített olyan intézetekben, melyekben — ezek mai nap még közkórházi jelleggel nem bírván — korlátatlan felvétel nincs.

Igy a tanuló napról-napra *ritkább és valóban nagyon* is tüzetes tanulmányozást igénylő eseteket lát, melyek a gyakorlati élet kívánalmait nemcsak hogy kevésbbé elégítik ki, de a tanárra és tanulóra nézve is egyaránt fárasztók, hogy úgy mondjam kimerítőek.

De ha az orvosi klinikák egy nyilvános közkórházi jelleggel felruházott és hely léteben korlátatlan felvétellel bíró országos nagykórházban lesznek elhelyezve, úgy a tanuló nemcsak a szorosán vett tudományos és nehéz, de a gyakorlati életben előforduló heveny és könnyebb eseteket is megfigyelheti és tanulmányozhatja.

A pozsonyi m. kir. országos kórházban azonban nemcsak a *belgyógyászat* és *elmekórtan* rendelkezik dús

anyaggal, hanem a többi osztályok is, sőt a *szemészeti* és *sebészeti* osztályoknak még *ambulanciája* is nagy.

Azon állításom bebizonyítására, hogy a pozsonyi országos kórházban milyen nagy a betegek forgalma, legyen szabad az 1878—1882. évig bezárólag a betegek forgalmát táblázatosan és számadatokban kimutatnom: 1878-ban ápoltatott összesen 3799 beteg.

96939 ápolási nappal és 78.115 frt 40 kr. költséggel. Ez évben a belgyógy. osztályba felvételt nyert 1486 btg. megh. 238			
a bőrbetegek és bujakórosok oszt. volt	703	"	3
a sebészeti osztályon	701	"	49
a szemészeti "	219	"	—
az elmebetegek "	89	"	26
a szülészeti "	170	"	1
			<u>halott 316</u>

1879-ben ápoltatott összesen 3842 beteg.

97566 ápolási nappal és 78.588 frt 7 kr. költséggel. Ez évben a belgyógy. osztályban felvételt nyert 1470 btg. megh. 222			
a bőrbetegek és bujakórosok oszt. volt	766	"	8
a sebészeti osztályon	681	"	40
a szemészeti "	217	"	—
az elmebetegek "	74	"	29
a szülészeti "	158	"	2
			<u>halott 301</u>

1880-ban ápoltatott összesen 4475 beteg.

93114 ápolási nappal és 80.861 frt 84 kr. költséggel. Ez évben a belgyógy. osztályban felvételt nyert 1827 btg. megh. 283			
a bőrbetegek és bujakórosok oszt. volt	899	"	16
a sebészeti osztályon	915	"	46
a szemészeti "	237	"	—
az elmebetegek "	97	"	13
a szülészeti "	160	"	1
			<u>halott 359</u>

1881-ben ápolgatott összesen 4403 beteg.

96353 ápolási nappal és 95086 frt 19 kr. költséggel. Ez évben a belgyógy. osztályra felvételt nyert	1957	btg.	megh.	285
a bőrbetegek és bujakórosok oszt. volt	694	„	„	9
a sebészeti osztályban	679	„	„	38
a szemészeti	241	„	„	2
az elmebetegek	94	„	„	21
a szülészeti	157	„	„	1
				<u>halott 356</u>

1882-ben ápolgatott összesen 4393 beteg.

97651 ápolási nappal és 89476 frt 61 kr. költséggel. Ez évben a belgyógy. osztályra felvételt nyert	1775	btg.	megh.	262
a bőrbetegek es bujakórosok oszt. volt	795	„	„	4
a sebészeti osztályon	801	„	„	42
a szemészeti	240	„	„	2
az elmebetegek	93	„	„	27
a szülészeti	183	„	„	1
				<u>halott 338</u>

A fentebb közölt táblázatokból a fegyencosztály forgalmát, mely évenként 60 – 70 betegre rug, szándékosan hagytam ki.

Ezen rideg számok sokkal bizonyítóbb erejűek és ékesebben szólnak a harmadik egyetemnek Pozsonyban való felállítása mellett, mint bármely sallangós czifra beszéd.

V.

A mi pedig a hulla anyagot illeti, ez szintén gazdagnak mondható. Eddig az általam vezetett bonczjegyző könyv szerint 15 hónap alatt **474 bonczolatot** végeztem, megjegyzem még, hogy a kórház boncztermében végeztettek Pozsony sz. k. város és vidékének orvosrendőri és orvostörvénytudományi bonczolatai is. Ezen tekintélyes hullaanyag, orvosi karral bíró egyetem létében *boncztani, kórboncztani* tanulmányokra és más *sebészeti* hullagyakorlatokra több mint felesleges.

Az általam felsorolt adatok, az *orvosi sikeres tanítás* érdekében olyan megdönthetetlen tényezők, a milyenekkel **Szeged évtizedek mulva** sem fog rendelkezni.

Szegednek a pozsonyi m. kir. országos kórház nagy mennyiségű anyagával szemben, **csak egy** 123 ágyra berendezett kórháza van, melynek beteg- és hullaanyaga, a *Szegedre kiküldött orvos-szakértő tanárok*

jelentése szerint is, az orvosi tanításra éppen nem elegendő.

Nagyon jól tudom, hogy lesznek olyan egyének, még pedig számosan, kik azt fogják mondani, hogy olyan szép kórházat, mint a pozsonyi, *lehet* építeni vagy talán még szebbet is, ahhoz csak *pénz* és *idő* kell.

Megengedem, hogy ezen ellenvetőknek igazuk *is* van, hiszen kórházat építeni mindenütt lehet, de ezen kórházba az orvosi sikeres tanításra szükséges anyagot megteremteni, *az már egészen más kérdés.* Ez az alföldön a mai viszonyok között, tekintve a népnek sajátos balfogalmait és a kórházakkal szemben kifejlett ellenszenvét stb. *még most lehetetlen.* Erre vonatkozólag az alföldi népben még egészen más szellemet kell megteremteni, mit *csak évtizedek* folytán lehet elérni.

E tekintetben is elsőbbsége van *Pozsonynak Szeged* felett. A nép *közszelleme* itt a kórházakkal szemben *egészen más.* A felvidéki nép a kórházat mint magasabb forumot nemcsak mint benne fekvő, hanem mint ambulans beteg is igénybe veszi. Hogy ezen állításom mennyire igaz, mutatja azon körülmény, hogy Pozsonyban az országos kórházon kívül van még *5 kórház* t. i. *irgalmasrendi, evangélikus, Erzsébet, izraelita,* és *gyermek kórház,* továbbá egy *Lazareth.*

Az országos kórház gazdag anyagán kívül igen alkalmas lesz *szülészeti és nőgyógyászati* tanulmányokra az ujonnan épült *szülészeti* nagy intézet, melyet a pozsonyi m. kir. *bábaképező intézet* körültekintő igaz-

gató tanára *Ambro János*, már a miniszterrel egyetértőleg úgy építettett, hogy az egyetem idehelyezése esetén ebben, még a *specialis nőgyógyászati esetek* felvételére szükséges osztály is el legyen helyezhető.

A gyermekgyógyászat tanítására pedig igen alkalmas az évenként 600 beteg forgalommal bíró „*Ferencz József*“ gyermek kórház.

Ezen dús beteg anyag *nem* egyedül magából Pozsonyból — *melynek kitűnőleg egészséges fekvése van*, — hanem *nagy* részben részint a Lajtán túli, részint az egész felső-magyarországi megyékből ide jött, vagy ide küldött betegekből telik ki.

A pozsonyi országos kórház értékét az orvosi tanításra különösen fontossá teszi az a körülmény, hogy önálló „*elmebetegek osztályával*“ is bír.

Az elmekórtan tanításának égető szükségét, az orvosi ügyekért oly melegen érdeklődő vallás- és közoktatási miniszter belátva, csak a múlt évben rendszeresített a budapesti egyetemen egy *elmekórtani tanszéket* a *Szt. Rókus* kórházban elhelyezett klinikával. Ezen tanszék meg alapításával az orvosi tudomány tanítása Magyarországon ismét egy jelentékeny lépéssel haladt előre.

A *Kolozsvári* egyetemen „*elmebetegek osztálya*“ *nem lévén*, az elmekórtant elő sem adják, a mi pedig sarkalatos hiba, különösen azokra nézve, kik orvosi tanulmányaik bevégezése után, tisztii orvosi-állomásokra pályáznak.

„A köztisztviselők minősítéséről szóló 1883. évi I. törvény-

„ezikk 9. §. az orvosi szakkal foglalkozik, s a 2. kikezdésben a fővárosi rendőrségnél működő orvosoktól, továbbá a tisztii főorvosoktól, úgyszintén a fővárosi kerületi orvosoktól egyetemes orvostudori oklevelet, illetőleg orvos- és sebésztudori, s szülésmesteri okleveleket, nemkülönben két évi orvosi gyakorlat kimutatását kívánja; míg a 3. kikezdésben járási orvosoktól és a rendezett tanácsú városi orvosoktól orvostudori oklevél és két évi orvosi gyakorlat kívántatik. A 7. kikezdés pedig a belügyminisztert felhatalmazza, hogy a köztörvényhatósági és rendőrségi orvosokra nézve, a vallás- és közoktatási miniszterrel egyetértve, külön *tisztii orvosi vizsgálatot* rendezzen be, s kimondhassa, hogy általa meghatározandó hátáridőtől kezdve, a *köztörvényhatóságoknál és rendőrségnél csak azon orvos legyen alkalmazható, ki ama gyakorlati vizsgát letette.*

A vizsgálat tárgyai: 1) Közegészségtan tekintettel a közegészségügyi szolgálatra. 2) Méregtan és gyógyszerisme, tekintettel a gyógyszer-tárak és gyógyszer-kereskedések vizsgálására. 3) *Elmekórtan, tekintettel a közgazgatásra.* 4) Egészségügyi törvények és szabályrendeletek. 5) Állatjártványtan, tekintettel az állategészségügyre. 6) Himlőoltás gyakorlatilag, mely alól felmentetnek azok, kik bizonyítják, hogy legalább egy hónapig valamely himlőoltó-intézetben a gyakorlati himlőoltásban résztvettek.

A vizsgálat gyakorlati, írásbeli és szóbeli.

Ezen vizsgára csak azon orvosok bocsáttatnak, kik a magyar állam területén érvényes egyetemes orvos-tudori és szülésmesteri oklevéllel bírnak, s legalább egy évi egyetemi vagy kórházi szolgálatot, vagy legalább két évi magángyakorlatot mutatnak ki.

Ha most maguk a miniszteri rendeletek a leendő tisztii orvosoktól még *elmekórtani* képzettséget is követelnek, jogosan kérhetjük, hogy p. o. a *kolozsvári egyetemen* végzett orvos, hol *elmekórtani* tanul-

mányokat a legjobb akarat mellett sem tehet, lehet-é, hogy a rendeletek dacára *hivatalos orvosi minőségben* alkalmaztassék? Vagyha nem, úgy kénytelen vagy *Budapesten* végezni a tanfolyamot, hol az elmekórtan előadatik, vagy pedig egy évet legalább is ilyen intézetben mint kész orvos tölteni.

Ellenben azon esetben, ha az egyetem Pozsonyban lesz felállítva, *úgy itt a tanuló elmekórtani tanulmányokat végezhet és a hivatalos orvosi vizsgálatot e tárgyból is leteheti.* Ez pedig igen nagy előny. Bátran mondhatom, hogy a pozsonyi országos kórházban az elmebetegek osztálya, úgy a megfigyelést, mint a bonczolatokat illetőleg, a szükséges s kellő számú beteg anyag felett rendelkezik.

Hát az *orvos-természettudományi* társulat és könyvtára, meg a magyar nemzeti közműveltséget oly szép sikerrel terjesztő *Toldy-kör* nem jönnek-é számításba? Vajjon a *városi múzeum* régiségtára nem számbavehető nagy közművelődési tényező-é? Vagy az evang. lyceumnak 40.000, a kir. jogakademiának 12.000 kötetből álló könyvtára s egyéb éremgyűjtemények, minőket egyetlen provinciális városban sem lehet találni, nem mozdítják-é elő a művelődést? . . . .

Szóval a tudományos kutatást számtalan segéd-eszköz éleszti, a gyakori népszerű s tudományos fölolvadások komolyságra szoktatják az ifjúságot s elvonják a helytelen irányú, zajos multságoktól s fölébresztik benne az ember nemes hivatását, a tudás vágyat s megkedveltetik vele az önérzetes s ildmos magaviseletet.

Nem minden ok nélkül tulajdonítok jelentőséget e nemes jellemjegyeknek. A mai társadalom fattyuhajtása s dologtalansága sehol sem domborodik ki annyira, mint az ifjúságban. A társadalom beteges mániája fogva tartja a kebleket s vajmi kevés azok száma, kik komolyan és munkálkodva élnek. *Pozsonyban* a sívár erkölcstelenség nem vert gyökeret, az ifjúságot semmi sem vonja el a munkásságtól, sőt inkább a sokak által „csendesnek s holtnak“ bélyegzett város már szőlődságánál fogva is igen alkalmas a főiskolára.

A szülők bizonynyal aggodalom nélkül s megnyugvással küldhetik ide gyermekeiket, hol a szellemi munkásságnak és a gyakorlati életben annyira szükséges társadalmi műveltség elsajátításának nagy tere nyílik, az egészség veszélyeztetése s a morális élet kockáztatása nélkül.

Hát *Pozsony* kies fekvése, szép vidéke, egészséges levegője stb. számításba éppen nem jönnek?

Azt is jól tudom, hogy ismét szép számmal lesznek olyanok, kik az esetleg *Pozsonyban* felállítandó *harmadik egyetem* ellen azt hozzák fel, hogy ezen egyetem, a *bécsi egyetem* közelsége miatt éppen nem virágoznék fel.

Ezt határozottan tagadom, mert ha nem is veszem tekintetbe az *orvosi tanításra* szükséges gazdag anyagot, meg továbbá azon körülményt, hogy egy kisebb, de művelt városban az egyetemi tanítás sokkal eredményesebb, mint egy világ városban, hol a mindenféle zajos élet az ifjúságot nagyon is elvonják a komoly tanul-

mányoktól, éppen itt Magyarország északnyugati végpontján, Bécs szomszédságában *kell* a magyar faj hatalmát, tekintélyét és méltóságát emelni az által, hogy Pozsony egyetemével együtt a magyar kultúrának egyik leghatalmasabb *védbástyája* legyen.

VI.

Ha tehát a magas *kormány* *Pozsony* szellemi és anyagi előhaladásával együtt, Felső-Magyarország magyarosítására is *lényeges sulyt fektet*; — mit elmúlasztani helyrehozhatatlan és sarkalatos politikai hiba volna — úgy ennek csak egy módja van, hogy t. i. *okvetetlenül állítson Pozsonyban tudomány egyetemet.*

Vegyen példát e tekintetben Poroszországtól. A porosz kormány Strassburgban, egy határszéli meghódított városban, egyetemet nyitott a német kultúra emelése és terjesztésére, a legkitűnőbb hazafias szellemű tanerőkkel és intézetekkel látva el az egyetemet s e mellett a német ifjak *hazafiságára* hivatkozott, hogy siessenek Strassburgba *részt venni* a germanizálás nagy művében. *Hát nem lehetne ugyanezt tenni és elérni Pozsonyban is a magyar kultúra terjesztésére?*

Hiszen nincsen az egész magyar hazában Budapestet kivéve hely, mely az egyetemnek oly kedvező viszonyokat nyújthatna minden tekintetben mint éppen Pozsony. Itt annyi tudományos intézet, sok művelt elem, továbbá egy,

valóban jól berendezett országos nagykórház, szülészeti intézet stb. van, mint sehol Magyarország vidéki nagyobb városaiban. E mellett szép vidéke van s közel esik a világforgalomhoz stb. De sajnos, hogy e kérdésből is, mint sok másból, **pártkérdést** vagy éppen a harmadik egyetemet illetőleg **árverést** csinálnak az ország és tudomány érdekeinek rovására.

Helyesen írja Dr. *Vutkovich* Sándor, akadémiai tanár hogy:

„A nemzettestben csak úgy léktethet egészséges ér, ha annak minden tagja ép szervezetű. De viszont nem szabad a nemzettestnek egy tagját sem a többi rovására dédelgetni.

Pozsonyt, a béna tagot, meg kell gyógyítani, Pózsonyról, a nemzet homlokáról, le kell törölni a verejtéket s Felső-Magyarország metropolisává tenni.

Nézetünk szerint a leghálásb feladatok egyike menne teljesedésbe, ha Pózsonyt az államhatalom, éjszaknyugati Magyarország középpontjává tenné!

Pozsonyt, történelmi jogcímén kívül földrajzi sajátos helyzete, lakosainak műveltsége s számaránya különösen minősítenék nagy nemzeti hivatásra. A magyar állam-eszme, a magyar nemzeti s összes szellemi élet hatalmas támaszát bírhatná Pozsonyban, hol a művelődésnek számtalan tényezője van s hol idővel az ország közszellemének, erkölcsi, nemzeti és művelődési erejének jelentékeny kontingensét tükrözhetné vissza a megifjodott Pozsony.

Pozsony a nemzeti nagy feladat valóságos végvára, de egyuttal a magyarosítás expositurája lehet, ha a kormány s társadalom karöltve teljesítik kötelességüket.“

Végül kérdés, hogy mit kell tenni Pozsonynak arra nézve, hogy *egyetemet* kaphasson?

Erre vonatkozólag a *fentebbieken kívül* szükséges, hogy

1-ször. *Pénzbeli áldozatot* tegyen, mint tudom egyetemi czélokra 100.000 fjt már felajánlott.

2-szor *adjon ingyen telket és épületanyagot* a szükséges egyetemi intézetek számára.

3-szor. *Pozsony* vagyonos polgárai kövessék *Lanfrankoni Enea* példáját, ki bár *nem pozsonyi* születésű, mégis 10.000 frtot ajánlott fel az esetben, ha az egyetem székhelye *Pozsony* lesz, s azonkívül a leendő pozsonyi egyetemnek adományozta értékes térkép-gyűjteményét is. Vannak Pozsonynak *itt született* gazdag polgárai, lépjenek elő és adakozzanak, nevöket áldani fogja a hálás utókor és a város, melynek tudományos felvirágzásáért *anyagi áldozatoktól* sem riadtak vissza.

4-szer. Alapítson Pozsony tápintézetet (alumnæumot) hol az egyetemi ifjak ellátása a lehetőleg megkönnyítettessék.

5-ször. Törekedjék az *egyetemi oktatáshoz szükséges tényezők birtokában* arra, hogy sajtó útján a képviselő házzal együtt a magas kormány és nemzet rokonszenvét is megnyerje.

6-szor. *Pozsony orvosi körei* is társadalmi uton hassanak arra, hogy az egyetem eszméje mennél szélesebb körben verjen gyökeret. Hiszen magök az orvosok tudják legjobban, hogy mennyi pénz vándorol különösen Pozsonyból és Felső-Magyarország-

ből mondhatni *naponként* a betegek útján Bécsbe, holott ha itt egyetem lesz, az mind itt maradhat.

7-szer. Legyen valahára a *municipium* minden ízében *magyar*, a legközelebbi városi képviselő választásoknál *csak is olyan* képviselők választassanak, kik az állam nyelvét *legalább is* értik; válasszon továbbá Pozsony olyan *polgármestert*, ki az országban és annak fővárosában *Pozsony* iránt nemcsak rokonszenvet képes tetterős és tapintatos fellépésével ébreszteni, hanem a ki egyuttal a pozsonyi jogosúlt szellemi és anyagi érdekeknek, a nemzet kormánya előtt is hatalmas, de egyszersmind méltó közbenjárója és szószóllója lessz.

8-szor. Mondja ki, hogy a pozsonyi színházban a *magyar műzsáé* a vezérszerep, hogy ne vádolhassa az ország többé Pozsonyt azzal, hogy színháza által is germanizál.

9-szer. Intézkedjék a *kath. patronatus* valamint a többi felekezeti hatóság is, hogy az összes elemi iskolákban a *magyar nyelv* tanítása érdekében többé semmi kifogás alá ne essék, s e végből mindazon tanítókat tegye mentül előbb nyugalomba, kik a *magyar nyelvben* nem tökéletesen járatosak.

A magyar nemzeti művelődés ügye s Pozsony felvirágzása lebegett szemeim előtt e sorok megírásánál. Adja az Ég! hogy önzetlen s jó akaratú működésemet jó akaratlan fogadják mind azok, kik e szép város sorsát szívökön hordják.

